

De ronding en spreiding van *doopvont* en *wensen*

Michiel de Vaan

1 In Nomine

Met een beetje fantasie is een doopvont het christelijke equivalent van een wensput. Aan beide fenomenen ligt het idee ten grondslag dat het water goddelijk is en aan de oorsprong staat van alle leven. In het Nederlands, en dan vooral in het Limburgs, hebben 'vont' en 'wensen' bovendien een taalkundige kenmerk gemeen dat een gezamenlijke bespreking rechtvaardigt, namelijk klinkerontronding. De eerste sporen van die bijzonderheid komen boven water in Haspengouw en in de kerk van Kuringen. Het samenspel van taal- en kerkgeschiedenis maakt dat ik dit stukje met plezier in Dany's feestbundel ten doop houd en hem nog vele jaren toewens.

2 Patris

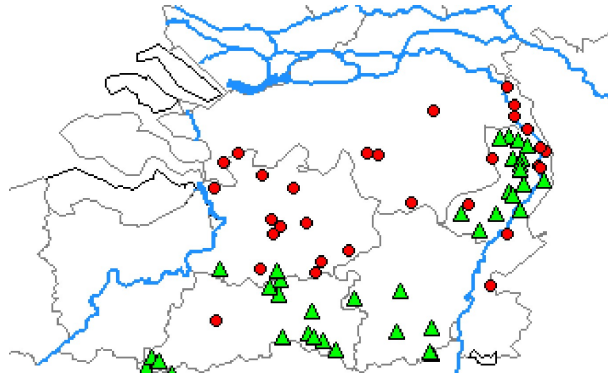
Nederlands vont is afkomstig van Latijn *fōns*, genitief *fontis*, accusatief *fontem* 'bron'. In het Kerklatin is het vanaf de vierde eeuw als 'doopbekken' geattesteerd. Frings & Müller (1966, 53, vn. 1) en Frings & Müller (1968, 258) zien *vont* dan ook als erfenis van de "galloromanisch-fränkischen Kirchensprache" uit de merovingische tijd. Het is mogelijk dat het woord op meerdere momenten op verschillende plekken is ingeburgerd. In het Oudfries heeft het woord namelijk de vormen *funt* en *font* (m. en o.) waarmee in het Oudengels *fant*, *font*- (m.) overeenkomen, maar het Middellaagduits heeft *funte*, *vunte*, *vonte*. Ook de meeste Middelnederlandse vindplaatsen betreffen een vrouwelijk *vonte*, *fonte* (Vlaanderen, Brabant, Holland, Noordoost-Nederlands), waarnaast in Holland onzijdig *vont* bestaat en zowel *funt* naast *vuynt* in de rekeningen van de Buurkerk

in Utrecht¹ uit 1447 tot 1450. Het geslachts- en vormverschil loopt door in het Vroegnieuwlands, met onder andere vrouwelijk *vonte* naast *vunte* in Vlaanderen en Brabant en *funte* in Groningen (*Diarium* van Egbert Alting, 1584) maar onzijdig *vongkt* uit de mond van Geertruy in Bredero's *Moortje* (1617). Eenlettergeregig *vont* is een vooral Hollandse vorm; omdat het onzijdige geslacht ervan pas in de vijftiende eeuw met zekerheid kan worden vastgesteld kunnen we niet uitsluiten dat het door regelmatige apocope uit *vonte* is ontstaan waarna het naar het neutrum overging. De nog steeds heersende onzekerheid in de standaardtaal tussen *de* en *het vont* begint dus al in de zeventiende eeuw.

Het klinkerverschil tussen korte *o* en *u* is ook van belang. 'Dooptvont' is in zin 137 van de *RND* afgevraagd, op basis waarvan provinciale kaarten zijn gemaakt die de situatie halverwege de twintigste eeuw weergeven². Daarop staat grotendeels *voente*, *vonte* in Vlaanderen en *vont* in Holland en Noord-Brabant en in heel het Oost-Nederlands, met slechts enkele uitzonderingen. Op Zuid-Beveland bestond halverwege de twintigste eeuw nog de verouderde vorm *vunte* (wel vermeld in *WZD* 3, 1098, niet meer in de *RND*-band over de Zeeuwse eilanden uit 1940). Omdat in het Westnederlands een korte *o* vaak *u* is geworden zonder dat er een umlautfactor aan te pas kwam kan Zeeuws *vunte* uit ouder *vonte* komen. Datzelfde geldt voor het Groningse *funte* (bij Alting), *fun* 'bron, ereplaats' (Molema, 1895), vergelijk Gronings *zunder* uit *zonder*. Anderzijds komt *vunt* ook in Brabantse en Limburgse dialecten voor, met name verspreid door de provincie Antwerpen, sporadisch in oostelijk Noord-Brabant en in groter getale in Noord-Limburg, met enkele uitschieters naar het zuiden zoals Laken in Vlaams Brabant en Sittard in Nederlands Limburg; zie Figuur 1, die naast de *RND* ook de gegevens van de *SGV* verdisconteert plus enkele andere gegevens uit de online versies van *WBD* en *WLD*. Bij het Noordlimburgse *vunt*-gebied sluit het Nederrijnse *vønt* in Kleve en Rees aan (*RhWb* 2, 902) en *Fünt* 'bron' in toponiemen rond Duisburg (*RhWb* 9, 1224). De Zuidoostnederlandse vormen met een geronde voorklinker moeten wel op umlaut van korte **u* teruggaan, dus op een vorm **fūnte*. We zullen aannemen dat ook Westnederlands *vonte* die vorm voortzet, want *i*-umlaut op oude **u* is in het westen niet zichtbaar (zoals bijv. in *zonde*, *zolder*, *bondel*): in theorie kan het hier om umlautloos **funtō*-gaan maar het is economischer om een enkel vertrekpunt voor zowel het westen als het oosten aan te nemen.

¹http://www.dbnl.org/tekst/_bij005188001_01/_bij005188001_01_0004.php

²<http://www12.meertens.knaw.nl/kaartenbank/>, zoekbegrip 'dooptvont'.

Figuur 1: *Vint* en *vunt* in Limburg en Brabant (gegevens: *WLD*, *WBD*). $\circ$ = type *vunt*, $\triangle$ = type *vint*.

Het Latijnse woord werd derhalve op twee verschillende manieren in het Germaans ontleend. De Engelse en Friese vormen wijzen op ontlening als een *a*-stam **fonta-* (Campbell, 1959, §524); vanwege de onveranderde *o* moet Oud-Engels *font* later zijn ontleend dan bijvoorbeeld *mnt*, MoE *mount* 'berg' uit *mont-*, vgl. Campbell (1959, §502)). Nederlands en Nederduits **funte* daarentegen zijn alleen te verklaren op basis van een vrouwelijke *jō*-stam, waarvan in het Westgermaans de nominatief **funtī* moet hebben geluid terwijl de overige naamvallen de stamvorm **funtjō-* hadden. Over de reden voor de integratie van *fons* als *jō*-stam kan ik alleen de volgende speculatie bieden. In het Germaans werden Latijnse *o*-stammen meestal als Germaanse *a*-stammen ontleend, vrouwelijke *a*-stammen als *ō*-stammen, *i*-stammen deels als *i*-stammen en Latijnse nomina op *-ō*, *-ōnis* als *n*-stammen. Voor de overige consonantstammen bestond geen eenduidig recept (vgl. Campbell (1959, §519–526)). Van de twee woorden die het meest op *fons* lijken is *mons* 'berg' blijkbaar als *a*-stam ontleend (OE *mnt*) terwijl *pons* 'brug' alleen indirect werd ontleend in Lat. *pontō*, *-ōnis* 'pontoon, veerpont' (Mnl. *ponte*; Frings & Müller (1968, 403)). De meest aannemelijke input voor een Germaanse nom.sg. **funtī* die ik zie is een vroege Galloromaanse nominatief pluralis **fonti*, met invoering van de uitgang *-i* van de mannelijke *o*-stammen. Zoals voor *pons* 'brug' in het vroege Galloromaans een nominatief meervoud **ponti* wordt gereconstrueerd, zo mogen we zonder meer aannemen dat ook **fonti* bestaan kan hebben (Pope (1934, 309, 316); in een later stadium bleef in het Galloromaanse meervoud alleen de accusatief **fontes* over). Dat juist het meervoud als input voor de Germaanse ontlening diende is goed voor-

stelbaar gezien het gebruik het meervoud van Oudfrans *funz* mv. en Nieuwfrans *fonts* (*baptismaux*) voor 'doopvont'. De hypothese is dus dat het meervoud **fonti* in het Germaans als de ongemarkeerde vorm werd opgevat en als nominatief enkelvoud van een *jō*-stam ging dienen. Overigens kan **font-* al in de lenende taal vrouwelijk zijn geweest, zie Italiaans *fonte*, Spaans *fuenta* v. 'bron' en Anglonormandisch *funs*, *fonz* m. naast *funte* v. (REW 3425, FEW 3: 695f.).

3 et Filii

Naast *o* en *u* is er nog een derde groep klinkers waarmee *vont* in het Nederlands kan verschijnen, en wel *i* of *e*. De allereerste vindplaats van 'baptisterium' is *vin-te* in het *Glossarium Bernense*, een Latijns-Dietse woordenlijst uit 1240 (de Man & van Sterkenburg, 1977). Hoewel het glossarium uit meerdere bronnen is samengesteld wijzen de meeste Dietse woorden op een Zuidoostnederlandse herkomst van het handschrift, meer in het bijzonder, uit het zuiden van Belgisch Limburg (Gumbert & van der Voort van der Kleij, 1978, 199).

Weinig jonger is de vindplaats uit de *Vita van Sinte Kerstine* (1276–1300) die in het zuidoosten van Brabant wordt gesitueerd:

si liep toeter kerken di stont daerbi jn een dorp dat guellen heed daer si vant open ende al gereed een vunte der heileger doepen staen
'ze liep naar de kerk die stond in een dorp dat Wellen heette, waar ze een baptisterium vond dat open was en bereid stond voor de heilige doop'

De *i* in *vin-te* is onverwacht omdat systematische ontronding van een *u* in de dertiende eeuw in Belgisch Limburg niet voorkomt. Om die reden oppert het Vroegmiddelnederlands Woordenboek als verklaring: "De vorm *vin-te* is mogelijk uit een Vlaamse legger in Bern terechtgekomen." Dat is een niet te bewijzen noodoplossing. Bovendien leveren enkele historische teksten additioneel bewijs voor ontronde vormen in hetzelfde Limburgse gebied. In het dagboek van Christiaan Munters, kapelaan van Kuringen bij Hasselt, staat in een ingang van november 1537 *vander heyligher vinten* (Grauwels, 1972, 63). In de plaatselijke archieven van Wijchmaal, in het noorden van Limburg, staat in 1608 een geconsecreerde *vin-te* (Molemans, 1979, 274). Daarbij geldt dat Wijchmaal in de twintigste eeuw geen ontrondend dialect is maar Kuringen wel.

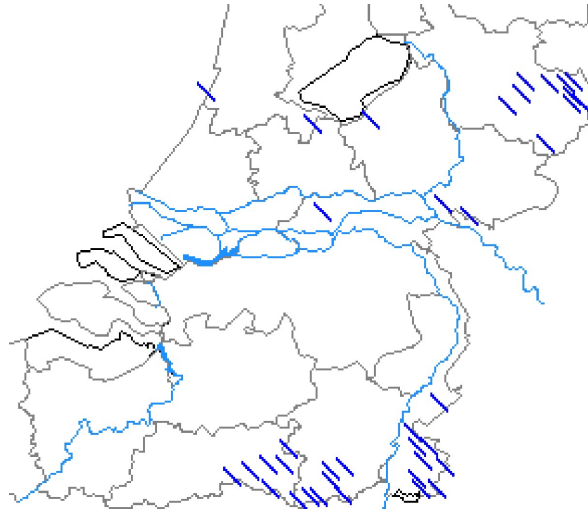
Nog meer bevestiging volgt als we de gegevens vergelijken van de dialectologische enquêtes uit de twintigste eeuw. Niet-geronde vormen als *vint*, *vin-tj*, *vink*, *vent* zijn in verschillende delen van Brabant en Limburg te vinden. Hun spreiding op kaart 1 suggereert een hoge ouderdom en een groot oorspronkelijk ontrondend gebied. Goossens (2014) heeft aangetoond dat ontronding van geronde voorklinkers in vroeger eeuwen in heel het zuidelijk Brabants en Westlimburgs wijd verspreid moet zijn geweest, ook buiten de drie traditionele, systematische ontrondingsgebieden rondom Brussel (met respectievelijk Aalst–Ninove, Boom en Leuven als centra) en in centraal Belgisch Limburg die onder andere door Verstegen (1941, 1943) en Taeldeman (1994) beschreven zijn. Goossens baseert zijn conclusies op het kaartbeeld van de ontronding in de eerste lettergreep van ‘vroegmis’ (*frōjamissō-), ‘schoppen’ (**skuppjō(n)*-) en ‘schutter’ (*skuttarja-). Ook bij ‘vont’ is de ontronding in Brabant duidelijk buiten de systematisch ontrondende gebieden te vinden: in het uiterste zuidwesten van Vlaams Brabant als *vientsje* in Bever, Galmaarden, Herfelingen-Tollembek en Lettelingen; in het zuidoosten als *doeëpfint* in Sint-Joris-Winge, Tienen, Roosbeek, Blanden, Kumtich en Ezemaal; en verder in de Boomse en Leuvense ontrondingsgebieden (resp. in Willebroek en in Werchter, Schriek, Keerbergen en Beerzel). In Belgisch Limburg ligt *vent* in Martenslinde in een productief ontrondend gebied maar dat geldt niet voor de ontronde vormen in Halen, Zonhoven, Wellen, Mal en Sluizen. In Nederland komen ontronde vormen voor in een relatief compact gebied in het noorden en midden van Limburg ten westen van de Maas, van Venray tot voorbij Weert. Ook ‘wijwater’ bewaart de ontronde vorm in een aantal gevallen, bijv. *vintwater* in Venray en Venlo, *vingkwater* in Sevenum en Maasbree en *vinjtwater* in Helden. Al bij al dringt zich de gedachte op dat Limburg in vroeger eeuwen een aaneengesloten ontrondend *vint*-gebied kende en dat heel zuidelijk Brabant (eventueel met uitzondering van Brussel, zie Goossens (2014)) daarbij aansloot. Natuurlijk is ook denkbaar dat het in Limburg in eerste instantie om een Loons oorsprongsgebied ging dat zich later naar het noorden uitbreidde.

4 et Spiritus Sancti

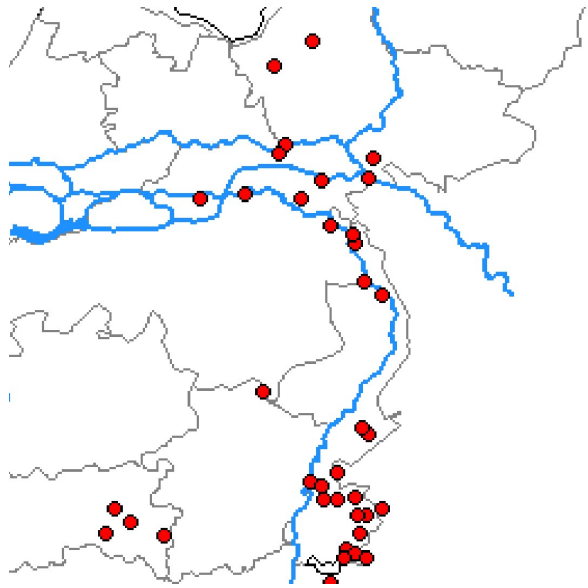
Hoewel er dus in heel zuidelijk Brabant en westelijk Limburg een ontrondingstendens heeft bestaan die voor een groot deel weer ongedaan is gemaakt, verklaart dat nog niet alle feiten rond *vint* omdat die tendens tot nu toe in Nederlands Limburg niet is vastgesteld. In het Leuvense gebied en in het Westlimburgs heeft de ontronding waarschijnlijk wel al in de dertiende eeuw bestaan, vgl. ver-

schillende Leuvense vormen zoals vermeld bij van Loey (1976, 45) en de ontronde vormen *scusittere* en *scusitter* voor *scoesuttere* 'schoenlapper' (uit **skōh-sūtarja-*) in notities uit 1301 en 1316 in het goederenregister van Ouden Biezen (Gysseling & J. Buntinx, 1965, 81, 164). De vergelijking met het werkwoord 'wensen' biedt een uitweg uit dit dilemma. Standaardnederlands *wensen* komt uit Germaans **wunskjan* (Duits *wünschen*) met ontronding van een vroegere geronde voorklinker **ü* (zie Franck (1910, 42) en van Haeringen (1936, 192)). Het zn. *wens* is van het werkwoord afgeleid en vervangt umlautloos **wunska-* (vgl. Hoogduits *Wunsch*). Reeds in de dertiende eeuw vinden we *wensch* in Vlaanderen en Brabant en ook eenmaal *winsch* in het gebied Kleve-Geldern. Het werkwoord luidt in de dertiende eeuw *wenschen* in een literaire tekst uit West-Brabant, maar met ronding nog wel *wonsenen* 'verlangen' in het *Glossarium Bernense* (waarbij we in deze tekst niet kunnen zien of men *o* of *ö* uitsprak). De Nederlandse ontronding in *wenschen* treedt op een vroeger datum en in een veel groter gebied op dan de gebruikelijke ontrondingsgebieden, zodat er een voor dit woord specifieke oorzaak aan ten grondslag moet liggen. Die oorzaak kan alleen maar de combinatie van een voorafgaande *w-* en een volgende, homosyllabische nasale medeklinker zijn: blijkbaar werd de geronde klinker van **wünsken* gedissimileerd ten opzichte van de voorafgaande *w-*, d.w.z. **[wy-]* werd **[wi-]* of, met verlaagde klinkers, **[wœ-]* werd *[wɛ-]*. Een dergelijke dissimilatie is niet ongebruikelijk waar twee lipklanken kort op elkaar volgen. De nasaliteit van de klinker voorafgaand aan *ns* kan een belangrijke rol gespeeld hebben omdat voor neusmedeklinkers klinkerverschillen moeilijker te horen zijn dan voor orale klinkers, zie de frequente samenvallende van neusklinkers in het Frans. Nasaliteit kan als klinkerronding worden gehoord, en van de weeromstuit kunnen hoorders denken dat wat ze horen "eigenlijk" een niet-nasale klinker moet zijn (in de woorden van Ohala (2003, 678): "dissimilation is perceptual hypercorrection"). In ons geval hebben hoorders dus *[wœnsken]* als *[wɛnsken]* opgevat.

Kaart 2 en 3 ondersteunen deze verklaring van de *e* in *wensen*. Ze karteren het werkwoord op basis van dialectgegevens uit de negentiende en twintigste eeuw en bevatten enkel de vormen met een geronde voorklinker (korte *u* of *ö*, lange *eu*); alle andere plaatsen in de genoemde enquêtes hadden een ongeronde klinker (korte *e* of *i*, lange *ee*, eventueel tweeklank *ei*). Kaart 2 is gemaakt met de gegevens van de enquête *GTRP* uit de jaren 1980–1995 die het hele taalgebied bestrijkt. Hierop komen drie gebiedjes met een geronde klinker naar voren: in Twente, in Zuidoost-Limburg, en van oostelijk Vlaams-Brabant tot het midden van de Limburgse Haspengouw. Verder zijn er nog enkele geïsoleerde geronde klinkers in de rest van Nederland. De drie genoemde gebieden behoren allemaal

Figuur 2: geronde klinkers in *wensen* in de *GTRP*.

Figuur 3: geronde klinkers in *wensen* in de *Enquête-Willems* en de *SGV*.

tot het Oostnederlands waar *i*-umlaut van **u* normaliter zichtbaar is, en bovendien zijn ze perifeer ten opzichte van Vlaanderen en Holland. Beide feiten duiden er op dat deze drie *wuns(j/k)en*-gebieden het oudere **wünsken* bewaren terwijl de standaardtaal, alle westelijke en ook al veel Brabantse, Limburgse en Oostnederlandse dialecten een ontronde klinker hebben.

Kaart 3 geeft de geronde klinkers in 'wensen' uit de Zuid- en Middennederlandse *Enquête-Willems* uit 1885 en de *SGV* van 1914. Omdat Twente in beide enquêtes niet onderzocht werd is het Twentse *wunsen*-gebied op deze kaart afwezig. Wel zien we een bevestiging van het Zuidoostlimburgse gebied. Ook het Zuidoostbrabantse gebied van kaart 2 herhaalt zich op kaart 3 duidelijk. De Zuidwestlimburgse voortzetting van dat gebied, op kaart 2 zo duidelijk zichtbaar, ontbreekt op kaart 3. Dat kan aan de geringe dichtheid van de enquêtering in dit gebied in de *Enquête-Willems* liggen, namelijk alleen in de steden Borgloon en Sint-Truiden. Opvallend is verder het aaneengesloten rondingsgebied in het noorden van Limburg en het zuiden van Gelderland (de oostelijke Betuwe), waarbij dan op kaart 2 nog de oostelijker plaatsen Zevenaer en 's-Heerenberg aansluiten. Dit *wunsen*-gebied heeft op beide kaarten uitlopers in de noordelijke Veluwe. We kunnen het als een vierde rondingsgebied beschouwen en als missende schakel tussen de *u* in het zuiden van Brabant en Limburg enerzijds en die in Twente anderzijds. De combinatie van kaart 2 en 3 suggereert dat er ooit een aaneensluitend *wunsen*-gebied in het zuiden en oosten heeft bestaan dat echter al in de negentiende eeuw voor een belangrijk deel ontmanteld was door het ontronde *wensen*.

5 Te Baptizo

Ik kom tot de volgende slotsom. *Vont* en *wensen* hebben veel gemeen in hun oorspronkelijke klankvorm, namelijk een lipmedeklinker (*v*, *w*) gevolgd door een geümlaute **ü* en een combinatie van *n* met een dentale medeklinker (*t*, *s*). Ook het kaartbeeld van beide woorden in Limburg vertoont grote gelijkenissen. Zowel op kaart 1 als op kaarten 2 en 3 vinden we geronde klinkers in het noordelijkste Limburgse Maasdal en ongeronde ongeveer vanaf Venray zuidwaarts; ook komen in beide gevallen vanaf Roermond naar het zuiden weer geronde voorklinkers voor, al is dat bij 'vont' niet meer goed te zien omdat de meeste zuidelijke dialecten de geronde achterklinker van de standaardtaal hebben overgenomen. De vindplaatsen *vinte* en *wenschen* uit de dertiende eeuw tonen aan dat hun ontronding uiterlijk vroeg in de dertiende eeuw moet zijn begonnen in

zuidelijke dialecten, waaronder Limburgse. Het is zonder aanvullend onderzoek niet te zeggen of de ontronding in 'vont' en 'wensen' integraal onderdeel was van de Brabants-Limburgse ontrondingstendens van geronde voorklinkers die Goossens (2014) zo aanschouwelijk maakt, of dat het om een daarvan losstaande dissimilatie gaat.

Corpora en Woordenboeken

- **Enquête-Willems** =
Dialectenquête door Pieter Willems, uitgevoerd in zuidelijk Nederland en België in 1885–1886.
Online op <http://bouwstoffen.kantl.be/CPWNL/CPWNL.xq>
- **FEW** =
von Wartburg, Walter. 1922–2003. *Französisches etymologisches Wörterbuch*. Bonn: Klopp.
- **GTRP** =
Goeman-Taeldeman-van Reenen Project. Mondelinge dialectenquête van het Nederlands en het Fries onder supervisie van Ton Goeman, Pieter van Reenen en Johan Taeldeman. 1979–1996. Zie www.meertens.knaw.nl/projecten/mand/
- **REW** =
Romanisches Etymologisches Wörterbuch. 1935. 3e druk. Wilhelm Meyer-Lübke.
- **RhWb** =
J. Franck, J. Müller et al. *Rheinisches Wörterbuch*. 1923–1971. Berlin: Klopp.
Online: http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigle=RhWB
- **RND** =
Edgar Blancquaert en Willem Pée (red.). 1925–1982. *Reeks Nederlandse Dialectatlassen*. Zestien vol. Antwerpen: De Sikkel.
Online op <http://www.dialectzinnen.ugent.be/transcripties/>
- **SGV** =
Enquête Schrijnen-van Ginneken-Verbeeten. 1914. Schriftelijke dialectenquête in het zuidoosten van Nederland. Zie Kruijssen (2006) incl. CD-Rom met de data.

- **WBD** =
Antoon Weijnen et al. *Woordenboek van de Brabantse dialecten*. Assen: Van Gorcum, 1967–2005. Online: <http://dialect.ruhosting.nl/wbd/>
- **WLD** =
Antoon Weijnen et al., *Woordenboek van de Limburgse dialecten*. Assen: Van Gorcum, 1983–2008. Online: <http://e-wld.nl/>

Referenties

- Campbell, Alistair. 1959. *Old English grammar*. Oxford: Clarendon.
- Franck, Johannes. 1910. *Mittelniederländische grammatik mit lesestücken und glossar*. Leipzig: Tauchnitz.
- Frings, Theodor & Gertraud Müller. 1966. *Germania Romana*, vol. I. Halle/Saale: Niemeyer.
- Frings, Theodor & Gertraud Müller. 1968. *Germania Romana. Dreißig jahre forschung Romanische wörter*, vol. II. Halle/Saale: Niemeyer.
- Goossens, Jan. 2014. Het vroegere Zuid-Brabantse ontrondingsgebied. *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* 86. 139–152.
- Grauwels, Jozef. 1972. *Dagboek van gebeurtenissen, opgetekend door Christiaan Munters 1529–1545*. Assen: van Gorcum.
- Gumbert, J. Peter & J. J. van der Voort van der Kleij. 1978. Een Nederlands woordenboek uit de 13e eeuw. *TNTL* 94. 176–200.
- Gysseling, Maurits & J. J. Buntinx (eds.). 1965. *Het oudste goederenregister van Oudenbiezen (1280–1344). Tekst*, vol. I. Tongeren: Michiels.
- van Haeringen, Coenraad. 1936. *Franck-van Wijk, etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal. Supplement*. 's-Gravenhage: Nijhoff.
- Kruijssen, Joep (ed.). 2006. *Een eeuw lang Limburgs. SGV-enquête 1914 – Veldeke 2006*. Roermond: Veldeke Limburg.
- van Loey, Adolphe. 1976. *Middelnederlandse spraakkunst. Klankleer*, vol. II 7e druk. Groningen: Tjeenk Willink.
- de Man, Louis & Piet van Sterkenburg. 1977. *Het glossarium Bernense: een vroeg-middelnederlandse tweetalige Latijns-Limburgs woordenlijst*. 's-Gravenhage: Nijhoff.
- Molema, Helmer. 1895. *Woordenboek der Groningsche volkstaal in de 19e eeuw*. INL Leiden. www.meertens.knaw.nl/dialectwoordenboeken/.

- Molemans, Jos. 1979. Toponymie van Wijchmaal. *Mededelingen van de VLDN* 19. 271–331.
- Ohala, J. J. 2003. Phonetics and historical phonology. In B. D. Joseph & R. D. Janda (eds.), *The handbook of historical linguistics*. 669–686. Oxford: Blackwell.
- Pope, Mildred Katharine. 1934. *From Latin to Modern French with especial consideration of Anglo-Norman. Phonology and morphology*. Manchester: Manchester University Press.
- Taeldeman, Johan. 1994. Ronding en ontronding in het Nederlands en de Nederlandse dialecten. *Taal en Tongval* 46. 152–179.
- Verstegen, Vedast. 1941. De ontrondingsgebieden in Zuid-Nederland. *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* 15. 299–304.
- Verstegen, Vedast. 1943. Enkele gevallen van ontronding. *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* 17. 299–304.